

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

COŞKUN, O, KAYSERİLİ, A. (2019). Köklü Bir Kültürün Uzantısı Olarak Ağrı'da Taziye Evleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23 (3) , 1109-1130.

Köklü Bir Kültürün Uzantısı Olarak Ağrı'da Taziye Evleri (*)

Ogün COŞKUN (**)

Alperen KAYSERİLİ (***)

Öz: Bu araştırmada, Ağrı şehrinde yer alan taziye evleri, kültürel coğrafya bakış açısı ile incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla beş farklı saha çalışması yapılarak şehirdeki mevcut taziye evleri ve taziye için kullanılan çeşitli mekânların incelenmesi ve haritalandırılması gerçekleştirilmiştir. Böylelikle hem taziye evlerinin mekânsal dağılımları ile fonksiyonel özelliklerinin vurgulanması hem de incelenen çeşitli örneklerin karşılaştırılarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Toplumsal dayanışmanın önemli örneklerinin sergilendiği taziye evleri, Ağrı'daki geleneksel ve köklü kültürel yapının en önemli mekânsal yansımalarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle, yapılan yerinde gözlem ve incelemelerin yanı sıra 161 katılımcı ile saha anketleri gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler SPSS 20.0 ile istatistik analize tabi tutulmuştur. Gerçekleştirilen görüşmeler ve açık uçlu sorular yoluyla elde edilen verilerin de kategorize edilerek değerlendirilmesiyle şehirdeki taziye kültürü ve taziye evlerine ilişkin çeşitli görüşlerin incelenmesi mümkün olmuştur. Sonuçta, taziye evlerinin şehirdeki mekânsal dağılışı ve bu dağılışın ortaya çıkardığı yığılımların, taziye kültürü ve taziye evlerine yönelik çeşitli görüş ve düşüncelerin birarada değerlendirilerek coğrafi bir perspektiften incelenmesi mümkün olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Coğrafya, Taziye, Taziye Evleri, Ağrı.

Condolence Houses in Ağrı as an Extension of a Well-Established Culture

Abstract: This research aimed to examine the condolence houses located in the city of Ağrı with a cultural geography perspective. For this purpose, the examination and mapping of current condolence houses and various spaces used for condolences in the city were carried out within the scope of five different field studies. Thus, it was aimed both to emphasize the spatial distribution and functional features of condolence houses, and to evaluate various examples by comparing them. Condolence houses which are important examples of social solidarity, are one of the most important spatial reflections of the traditional and well-established cultural structure in Ağrı. Therefore, in addition to the on-site observations and examinations, field surveys were conducted with 161 participants and the obtained data was subjected to statistical analysis with SPSS 20.0. It was possible to analyze various opinions about the city's condolence culture and condolence houses with the data obtained by the interviews and open-ended questions being categorized and evaluated. In conclusion, it was possible to examine the condolence houses' spatial distribution and the clusters established, and to evaluate them with various thoughts and opinions regarding

*) Bu çalışma, "IV. International Mount Ararat and Noah's Ark Symposium" adlı bilimsel toplantıda (18-20 Ekim 2017) aynı başlıkla sunulan bildiri metninin genişletilerek güncellenmiş şeklidir.

**) Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı (e-posta: oguncoskun@atauni.edu.tr) ORCID ID. orcid.org/ 0000-0002-0296-4108

***) Doç.Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü (e-posta: akayserili@agri.edu.tr) ORCID ID. orcid.org/ 0000-0003-3174-5710

condolence culture and condolence houses with a geographical perspective.

Keywords: *Cultural Geography, Condolence, Condolence Houses, Ağrı.*

Makale Geliş Tarihi: *10.01.2019*

Makale Kabul Tarihi: *11.08.2019*

I.Giriş

Ağrılık merkezi insan ve toplum olan bir bilim dalı olarak coğrafya, multidisipliner yapısı çerçevesinde insan-çevre etkileşimi sürecini topluma yönelik sonuçları kapsamında araştırmaktadır (Doğanay,2011:13-14). Bu çerçeveden değerlendirildiğinde dinamik yapısı, zengin içeriği ve coğrafi çevre ile olan yoğun ve karşılıklı etkileşimi nedeniyle kültür kavramı coğrafya bilimi ve coğrafyacılar için son derece büyük önem kazanmaktadır (Tümertekin&Özgüç:2011:95-96). Kültürel coğrafya, gerek ortaya çıkan farklı yaklaşımlar ve gerekse yer, mekân ve peyzajın insan-mekân etkileşimi çerçevesinde değerlendirilmeleriyle kültürel incelemelere katkı sağlamaktadır (Knox&Marston,2013:180-181). Bu değerlendirmeler, kültürün mekânsal ölçekteki üç türü olarak kabul gören yerel, ulusal ve küresel (McEwan,2005:267) başta olmak üzere çeşitli ölçeklerde ve alanlarda olabilmektedir. Ancak hangi ölçekte yapılırsa yapılsın geleneksel öğelerin yansıdığı halk kültürü ve değişimin ön plânda olduğu popüler kültür öğeleri, kültürel coğrafya çalışmalarında önemli konu başlıkları olmaktadır (Tümertekin&Özgüç:2011:122-123; Rubenstein,2014:108-110 vd.).

20. yy. boyunca gelişen ve değişen kültürel coğrafya yaklaşımları, başta C.O.Sauer ve öğrencilerinin çalışmaları sayesinde beşeri coğrafyaya yepyeni bir kavrayış ve konu zenginliği katmıştır (Kayserili,2010:187-188). Bu yeni yaklaşımla, peyzaj kavramı Amerikan kültürel coğrafyasında giderek daha merkezi bir önem kazanmış ve önceleri maddi kültür öğeleri daha sonra ise çeşitli soyut kültürel kavramlar bu başlık altında incelenmeye başlanmıştır (Arı,2005:320-322). Yaklaşık bin yıldır Türk İslam medeniyetinin hâkim olduğu Anadolu, kültürel coğrafya ve peyzaj çalışmaları açısından da oldukça dikkat çekici bir potansiyele sahiptir. Yüzyıllar içinde gelişip kök salan Selçuklu ve Osmanlı kültürü ve bu köklü kültürel mirasın üzerinde yükselen Türkiye Cumhuriyeti, eşine az rastlanır zenginlikte bir medeniyete ev sahipliği yapmaktadır. Elbette bu zengin medeniyet, toplumsal yapıyı, mekânsal görünümü ve kültürel peyzajı etkileyen çok çeşitli unsurları şekillendirmiş ve kültürel coğrafya açısından da ilgi çekici hale getirmiştir. Kökenleri oldukça değişken olabilen bu ilgi çekici kültürel unsurlardan birisi de taziye kültürü ve buna bağlı olarak ortaya çıkan taziye evleri olarak belirtilebilir. Zaten kültürel coğrafyada dinî öğelerin peyzaj üzerindeki etkileri geçmişten bu yana önemsenmekte ve çeşitli dinî ritüellerin coğrafi bakış açılarıyla incelenmesine gayret edilmektedir (Tümertekin&Özgüç:2011:206-211). Bu konuda, Amerikan dinî peyzajının farklı örnekler çerçevesinde kültürel coğrafya açısından incelendiği (Zelinsky,2001) ya da mezartaşlarının farklı parametrelerle sınıflandırılarak anlamlandırıldığı çalışmaları (Zelinsky,2007) örnek araştırmalar olarak göstermek mümkündür. Ayrıca Erzurum şehrindeki mezartaşlarını konu edinen yakın tarihli bir araştırmada da yine ölümle ilgili kültürel yapının coğrafi bir bakış açısıyla incelendiği görülmektedir (Kayserili,2015).

Mezarlıklar ve mezar taşları gibi ölümle ilgili kültürel öğelerden birisi de elbette taziye kültürü ve taziye evleridir. Bu konuda hazırlanan coğrafi bir çalışmada da Erzurum'da yer alan taziye evleri, mevcut mekânsal özellikleri ve diğer kültürel öğelerle olan etkileşimleri dâhilinde incelenmeye çalışılmıştır (Coşkun,2015).

Taziye kültürünün yaşatıldığı önemli alanlardan birisi de şüphesiz Doğu Anadolu Bölgesi ve Ağrı şehridir. Günümüzde şehirde yer alan taziye evleri, henüz yaşatılan ve titizlikle korunan taziye geleneğinin bir uzantısı ve yerleşik kültürün önemli bir parçası olarak kabul edilebilirler. Bugünkü kullanımları ile toplumsal dayanışmanın önemli örneklerinin sergilendiği Ağrı şehrinde yer alan taziye evleri, kültürel coğrafya açısından son derece önemli tamamlayıcı unsurlardandır.

II. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada, Ağrı şehrinde yer alan taziye evlerinin kültürel coğrafya bakış açısı ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan coğrafi gözlemler ve görüşmeler ile uygulanan anketler araştırmanın temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Farklı zamanlarda gerçekleştirilen beş saha çalışması ile taziye evlerinin çeşitli mekânsal özellikleri hakkında bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Yapılan saha gözlemleri ile şehirdeki taziye evlerinin incelenerek haritalanması gerçekleştirilmiş, bunun yanında ortak ve ayırt edici mekânsal özelliklerinin belirlenmesi sağlanmıştır. Bu sayede taziye evlerinin ve taziye kültürünün genel özelliklerinin yanı sıra varsa Ağrı'ya ait karakteristik niteliklerin tespiti ve coğrafi çevre ile ilişkilendirilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma, üç aşamalı bir saha araştırması olarak kurgulanmış olup, ilk aşamada Ağrı şehrinde yer alan taziye evi örnekleri tespit edilmiş ve yerinde gözlem ve incelemeler yapılmıştır. Farklı zamanlarda gerçekleştirilen beş ayrı saha çalışması ile kesin koordinatları belirlenen (GPS yardımıyla) taziye evleri, araştırmanın ikinci aşamasında yürütülen büro çalışmaları ile haritalandırılmıştır. Böylelikle şehirdeki taziye evlerinin mekânsal dağılışı ortaya konulmuş ve üçüncü aşamada kapalı ve açık uçlu 13 sorudan oluşturulan anket formları yardımıyla veri toplanmıştır. Şehirdeki taziye evleri ve taziye kültürü hakkında bilgi edinmeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu saha anketleri ile elde edilen nicel veriler SPSS 20.0 ile analiz edilmiş nitel veriler ise içerik analizine tabi tutulmuştur. Kısaca özetlenen bu sistematik yapıda araştırmayı nicel ve nitel verilerin birarada değerlendirildiği karma araştırma metodolojisi (Creswell,2017:2; Doğanay,2014:8 vd.) çerçevesinde sınıflandırmak mümkündür.

III. Bulgular ve Yorum

A. Ağrı'nın konumu ve genel özellikleri

Eski adı Karaköse olan Ağrı, Türk idaresine girinceye kadar Urartular, Persler, Bizanslılar ve Abbasiler arasında el değiştirmiş ve tarihin en eski devirlerinden bu yana iskân edilmiştir. 11. yüzyılın ikinci yarısında (1064) Türk idaresine alınan Ağrı, daha sonra 1548'de Osmanlı yönetimine girene kadar İlhanlı ve Timurlu istilalarına uğramış, Akkoyunlu ve Karakoyunlu mücadeleleri arasında bir dönem Safevi hakimiyetinde kalmıştır. Osmanlı yönetiminde Bayezid sancağı adı altında önce Van, daha sonra

Erzurum'a bağlanan Ağrı, bir dönem Rus istilasına da uğramıştır. Trabzon-İran transit yolu üzerinde bulunması nedeniyle sürekli önem arz eden Ağrı ilinin merkezi Cumhuriyet döneminde 1927'de Bayezid'den Karaköse'ye nakledilmiş ve 1938'de ise ilin adı Ağrı olarak değiştirilmiştir (Halaçoğlu,1988:479-480). Günümüzde ise Ağrı, toplumsal ilişkilerin oldukça sıkı olduğu ve geleneksel kültürün büyük ölçüde korunduğu bir şehir olarak dikkat çeker. Bu bağlamda, önce Ağrı şehrinin konumunu ve bazı genel özelliklerini daha sonra da tarihi evlerini incelemek yerinde olacaktır.

Ağrı, ülkemizin doğusunda Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat-Van Bölümü'nde yer almaktadır. İl topraklarının kuzeyinde Iğdır ve Kars, güneyinde Van ve Bitlis, batısında Erzurum, güneybatısında Muş ve doğusunda ise İran yer almaktadır (Şekil 1). Yüzölçümü büyüklüğü 11.099 km² olan Ağrı ilinin toplam nüfusu 2018 yılında 539.657 kişidir (Tablo 1).

Şekil 1. Ağrı şehrinin konum haritası.

İl idarî alanında Merkez ilçe ile birlikte 8 ilçe yer almakta olup, 2018 yılında nüfusu 100 bini aşan ilçeler olarak Merkez İlçe (149.188), Patnos (122.833) ve Doğubayazıt (121.263) sıralanabilir (Tablo 1). Söz konusu üç ilçenin nüfusu il nüfusunun neredeyse %70'den fazlasına (%72,8) tekabül etmektedir. İlin diğer ilçeleri ise Diyaradin (42.123), Eleşkirt (34.180), Tutak (30.505), Taşlıçay (20.450) ve Hamur (19.115) olup 2018

yılında bu beş ilçenin toplam nüfusu, il nüfusunun %27,2'lik kısmını (146.373 kişi) oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1'in incelenmesi ile görüleceği üzere Ağrı ilinde ortalama nüfus yoğunluğu 2018 yılında 48,6 kişi olmuştur. Aynı yıl, kilometrekareye düşen kişi sayısının en yüksek olduğu ilçeler Merkez İlçe (88,0) ve Patnos (88,1) ilçesiyle Doğubayazıt ilçesi de 53,8 kişilik değerleriyle il ortalamalarının üzerinde nüfus yoğunluğuna sahip olan üçüncü ilçe olarak dikkat çeker. Diğer beş ilçe ise 31,1 ile 21,6 arasında değişen aritmetik nüfus yoğunlukları ile il ortalamalarının altında nüfus yoğunluğuna sahip ilçelerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Ağrı ilinde nüfus ve nüfus yoğunluklarının ilçelere göre dağılımı (2018).

İlçe	Nüfus (kişi)	Yüzölçümü* (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/ km ²)
Merkez	149.188	1.695	88,0
Patnos	122.833	1.394	88,1
Doğubayazıt	121.263	2.250	53,8
Diyadin	42.123	1.351	31,1
Eleşkirt	34.180	1.307	26,1
Tutak	30.505	1.407	21,6
Taşlıçay	20.450	822	24,8
Hamur	19.115	873	21,8
Toplam	539.657	11.099	48,6

Kaynak: TÜİK ADNKS sonuçlarından yararlanılarak hazırlanmıştır (Url-1).

* Yüzölçümü büyüklükleri için HGK tarafından yayımlanan il ve ilçe yüzölçümleri listesi esas alınmıştır (Url-2).

Bu demografik görünüm içerisinde ilde idarî ve fonksiyonel anlamdaki en gelişmiş yerleşme doğal olarak Ağrı şehridir. Şehir, 1990'lardan itibaren oldukça yoğun bir kırsal göçle karşılaşmakta olup, süregelen göçlerin ortaya çıkardığı çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlarla da yüzleşmektedir (Kaya,2011:238). Buna rağmen günümüzde Ağrı şehri 100 bini aşan nüfusu ile ilin en önemli idarî merkezi olup gerek konum özellikleri ve gerekse diğer fonksiyonları çerçevesinde ildeki en merkezî yerleşim olma özelliğini sürdürmektedir. Şehrin 18 mahallesinde 2018 yılı toplam nüfusu 115.285 kişi kadar olup özellikle Fırat (23.415), Yüzüncü Yıl (12.515) ve Abide (11.130) mahalleleri nüfus büyüklükleri ile dikkat çeken mahallelerdir (Url-3).

B. Ağrı'da taziye evlerinin mekânsal görünümü.

Ağrı şehrinde taziye evlerinin mekânsal görünümünü oluşturan temel unsurlardan ilki doğal olarak dağılım özellikleridir. Bu nedenle mekânsal dağılımı ortaya çıkarabilmek için saha araştırmalarının ilk etabı taziye evlerinin incelenmesi ve mevcut dağılımı ortaya çıkarılması olmuştur. Bu amaçla şehrin farklı mahallelerine yönelik olarak yapılan saha çalışmalarında GPS yardımıyla konum işaretlemeleri yapılmış ve böylelikle incelenecek örneklerin yerleri tespit edilmiştir. Bu şekilde Ağrı şehrinde yer alan 24 taziye evi ziyaret edilerek konum işaretlemeleri yapılmış ve haritalanmıştır.

Ağrı şehrinde incelenen taziye evleri 14 mahallede yer almakta olup bunların dörtte birlik bölümünün (%25,0) ise Fırat ve Leylek Pınar mahallelerinde bulunduğu görülmektedir (Tablo 2). Üçer taziye evinin bulunduğu bu iki mahallenin ardından Abide Mahallesi, Yüzüncü Yıl Mahallesi, Fatih Mahallesi, M.Akif Ersoy Mahallesi, Kâzım Karabekir Mahallesi ve Hürriyet Mahallesi'nde ise ikişer taziye evi bulunmaktadır. Fevzi Çakmak, Aşağıküpüran, Gazi, Yavuz, Alpaslan ve Murat mahalleleri ise birer taziye evine ev sahipliği yapan diğer mahallelerdir (Tablo 2).

Tablo 2 ve Şekil 2'nin incelenmesiyle görüleceği üzere, incelenen 24 taziye evinin şehirdeki dağılımında belirli merkezlerdeki yığılımlardan ve kümelenmelerden ziyade genel bir yayılım ve dağılıma dikkat çekmektedir. Bu durum esasında taziye evlerinin toplumun her kesimi için temel bir ihtiyaç olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle taziye evlerinin, sanayi tesisleri ya da turistik işletmeler gibi özel şartlara dayalı bir mekânsal eğilimden ziyade toplumsal ihtiyaçlara dayalı bir mekânsal dağılım gösterdiği görülmektedir. Gerçekten de Kurtuluş, Cumhuriyet, Sıtkıye ve Bahçelievler gibi mahalleler için de taziye evi ihtiyacı bulunmakta ancak taziyeler için cenaze sahibinin evi dışında bir başka mahallenin sınırında yer alsın da en yakında bulunan bir taziye evi de kullanılabilir. Bu durum, ölümün ve cenaze ile ilgili ritüeller arasında taziye kültürünün genel geçerliliği ile ve bu geçerlilik çerçevesinde nüfusun tamamı için gerekli toplumsal bir ihtiyaç olarak şekillenmesi ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 2. Ağrı şehrinde incelenen taziye evlerinin mahallelere göre dağılımı (2018).

Mahalle Adı	Taziye evi (f)	Yüzde (%)	Mahalle Adı	Taziye evi (f)	Yüzde (%)
Fırat	3	12,5	Gazi	1	4,2
Leylek Pınar	3	12,5	Yavuz	1	4,2
Abide	2	8,3	Alpaslan	1	4,2
100.Yıl	2	8,3	Murat	1	4,2
Fatih	2	8,3	Kurtuluş	-	-
M. Akif Ersoy	2	8,3	Cumhuriyet	-	-
K. Karabekir	2	8,3	Sıtkıye	-	-
Hürriyet	2	8,3	Bahçelievler	-	-
Fevzi Çakmak	1	4,2	Toplam	24	100,0
Aşağıküpüran	1	4,2			

Kaynak: Yerinde yapılan saha gözlemleri sonucunda oluşturulmuştur.

Gerçekleştirilen saha çalışmalarının bir diğer amacını da Ağrı şehrindeki taziye evlerinin ortak ve ayırtedici özelliklerinin tespit edilebilmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda bazı karakteristiklerin ortaya çıkarılması mümkün olabilmektedir. Az önce de ifade edildiği üzere, mekânsal yaygınlık şehirdeki taziye evlerinin ilk önemli ortak özelliği olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra çeşitli iç ve dış mekân özelliklerinin ortak ve ayırtedici niteliklerinden de bahsetmek mümkündür. Taziye evlerinin önemli özelliklerinden birisini de yapım nitelikleri ve hizmet alanları olarak ifade etmek yerinde olacaktır. İncelenen 24 taziye evinin büyük bölümünün Cami ve Kur'an kursları ile aynı alanda hizmet verdiği görülmektedir

(Fotoğraf 1 ve 2). Bu durumun en önemli sebeplerinden birisinin taziye ve ölümün dinî ritüeller barındırması olduğu düşünülebilir. Gerçekten de taziye evleri cenaze sahiplerine manevi destek için biraraya gelinen yerler olmalarının yanı sıra ölen kişi için dualar edilen ve bu yönüyle de dinî bir yapı üzerine inşa edilmiş toplumsal mekânlardır. Bu nedenle Cami ve Kur'an kurslarıyla aynı mekânları paylaşmaları da şaşırtıcı değildir. Taziye evlerinin yapımında ise genellikle belediye gibi kamu kaynaklarının kullanıldığı (Fotoğraf 3) veya hayır sahiplerinin etkili olduğu ya da ortaklaşa oluşturulan bir bütçe ile yaptırıldıkları görülmektedir. Saha gözlemlerinde şehirde her üç uygulamaya ilişkin örneklerin de bulunduğu gözlenmiş olup aslında bu uygulamalar taziye evlerinin ne kadar önemli bir toplumsal ihtiyaç olduğunu da göstermektedir. Artan şehirleşme ile giderek küçülen mesken alanlarının da zamanla taziye evlerine olan ihtiyacı artıracığını öngörmek de mümkündür.

Şekil 2. Ağrı şehrinde incelenen taziye evlerinin mahallelere göre dağılışı (2018).

Fotoğraf 1. Şehirdeki çok sayıda taziye evi Kur'an kursları ile birlikte hizmet vermektedir. Bunlardan birisi olan Zeki Aydemir Taziye Evi ve Fatma Aydemir Kur'an kursu (Fatih Mahallesi).

Fotoğraf 2. Şehirdeki taziye evlerinin büyük bölümü camilerin yanında veya yakınında yer almaktadır (1- Dede Murat Camii ve Taziye Evi, 2-H. Mehmet Polat Camii ve Taziye Evi, 3- Hz.Aişe Camii ve Taziye Evi, 4- Kerim Yıldız Camii ve Taziye Evi).

Fotoğraf 3. Taziye evlerinin bir kısmı Ağrı Belediyesi tarafından hizmete açılmıştır (M.Akif Ersoy [1] ve Alpaslan mahalleleri [2] taziye evleri).

Şehirdeki taziye evlerinin önemli özelliklerinden bazıları da iç mekân özellikleri olarak sıralanabilir. İncelenen taziye evlerinin hemen hepsinde benzer iç mekân özellikleri ile karşılaşmış olup masa ve sandalyelerden oluşan genel bir sadelik ilk göze çarpan özellik olmuştur (Fotoğraf 4). Genellikle kare veya dikdörtgen plânlı olan taziye evlerinin ortalama 80-100 kişi kapasiteli olduğu görülmektedir. Taziye evlerindeki masa ve sandalye sayısının fazlalığı hem gelen çok sayıda misafiri ağırlama ihtiyacına yönelik olarak tasarlanmakta hem de çay ve yemek gibi çeşitli ikramların sunulabilmesine olanak sağlamaktadır. Taziye evlerinin aynı amaçlara yönelik olarak mümkün olduğunca geniş tutulmasına ve oda oda ayrılmak yerine herkesin birbirini ve cenaze sahiplerini görerek yapılacak ortak dualara katılabileceği bir görünüme kavuşturulmasına özen gösterildiği gözlenmiştir. Bu nedenle eldeki imkânlarla, bütçeye ve ayrılabilen alana göre değişmekle birlikte şehirdeki taziye evlerinde geniş, ferah ve sade bir görünümün oluşturulmaya çalışıldığı ifade edilebilir.

Fotoğraf 4. Taziye evlerinde iç mekân çoğunlukla çok sayıda misafiri ağırlayacak şekilde sandalye ve masalarla donanmış durumdadır.

Taziye evlerinde görülen ortak özelliklerden bir diğeri ise hemen her taziye evinin vazgeçilmezi olan sobalar ve mutfak bölümleri olarak belirtilebilir (Fotoğraf 5). Ağır kış şartlarının hâkim olduğu Ağrı şehrinde sobaların taziye evleri için tercihten ziyade bir zorunluluk olduğu muhakkaktır. Yapılan gözlem ve incelemelerde taziye evlerini ısıtabilecek nitelikte büyük sobaların tercih edildiği ve yer yer birden fazla sobanın da kullanılabilirdiği görülmüştür. Ancak yapılan görüşmelerde taziye evlerinde kış aylarının vazgeçilmezi olan sobaların yakacak ihtiyacının ve kullanımlarının başlı başına birer sorun olduğu da belirtilmiştir. Misafirlere sunulacak çay, yemek vb. ikramların hazırlanabilmesi için gerekli olan mutfak bölümleri de taziye evlerinin bir başka önemli ortak özelliğini oluşturmaktadır. Bazılarında sadece bir ocak bölümü ya da çay kazanı bulunan bazılarında ise meşrubatlar için buzdolabı, gerek görüldüğünde kullanılacak raflar, tencere, tava, tabak, kaşık, çatal, bardak vb. mutfak eşyalarının da bulunduğu oldukça donanımlı mutfak örnekleri görülmektedir. Yapılan görüşmelerde malzeme eksikleri olan bazı taziye evlerinde cenaze sahiplerinin ya da komşu ve akrabaların geçici olarak bu eksikleri tamamladığı yer yer de hayır sahiplerinin bu tür eksikleri kendi imkânlarıyla tamamlayarak söz konusu sorunları çözebildikleri ifade edilmiştir.

Fotoğraf 5. Yiyecek-içecek servisinin hazırlandığı mutfak bölümleri (1) ve kış aylarında ısınma amaçlı kullanılan sobalar (2), taziye evlerinin vazgeçilmez donatıları arasında sayılabilir.

Taziye evlerinde gözlemlenen iç donatılar, aynı zamanda masa, sandalye, mutfak gereçleri, çay kazanı ve ses sistemi gibi çeşitli malzemelerin ortak kullanımına da neden olmuştur. Bu araç gereçlerin sıralandığı malzeme listelerinin de yer yer taziye evi duvarlarına asıldığı görülmektedir (Fotoğraf 6). Bu yolla söz konusu malzemelerin korunması ve uzun yıllar kullanılabilmesi amaçlanmaktadır. Taziye evlerinin duvarlarında sadece malzeme listeleri değil aynı zamanda aralarında ölüm ve yaşamla ilgili ayet, hadis ve duaların da yer aldığı çeşitli dinî ifadelerin de olduğu görülmektedir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Taziye evlerinin duvarlarında, ölümü hatırlatan ve erdemli yaşamı tavsiye eden ayet ve hadislerin yanı sıra (1), mevcut malzemelerin listelendiği tablolarla da (2) karşılaşılabilmektedir.

Saha çalışmaları sırasında dikkat çeken yeni bir uygulama ise apartman veya sitelerin ortak kullanım alanlarında taziye evi oluşturulması olarak gözlemlenmiştir (Fotoğraf 7). Fırat Mahallesi'nde gözlemlenen bu tür örneklerin (18 ve 19 numaralı taziye evleri-Şekil 2) tam sayısını tespit etmek pek mümkün olmamakla beraber artan şehirleşme ve apartman hayatına paralel olarak bu uygulamanın kısa zamanda yaygınlaşacağını tahmin etmek mümkündür. Apartman dairelerinin taziyeler esnasında kalabalık misafir gruplarını ağırlamak için yeterli büyüklükte olmayışı ve geleneksel gerekçelerle kadın ve erkeklerin aynı mekânda taziye ziyareti gerçekleştirememeleri gibi nedenlerle şehirde bu tür taziye evlerinin giderek önem kazanacağı ifade edilebilir. Bu uygulamanın bir başka olumlu özelliği ise site veya apartman sakinlerinin taziyeleri dışında toplantılar, yemekler ve benzer toplu etkinlikler için de kullanılabilir fonksiyonel bir kullanım alanının oluşturulmuş olmasıdır.

Fotoğraf 7. Ağrı'da yer alan apartman ve sitelerin ortak kullanım alanlarının da taziye evi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Görüldüğü üzere Ağrı şehrinde yer alan taziye evlerinin saha çalışmaları çerçevesinde incelenerek gözlemlenmesi sonucunda taziye evlerine ilişkin birtakım mekânsal özelliklerin değerlendirilebilmesi mümkün olmuştur. Bu doğrultuda, incelenen 24 taziye evinin mekânsal bir yığılımdan ziyade mekânsal bir yayılım gösterdikleri, büyük çoğunlukla Cami veya Kur'an kursu yakınlarında konumlandıkları, birçoğunun kamu kaynakları (Müftülük ya da Belediye gibi) ya da hayırseverlerin destekleri veya ortaklaşa oluşturulan bütçelerle yapıldıkları, ortak ve ayırtedici nitelikte çeşitli iç ve dış mekân özelliklerine sahip oldukları görülmüştür. Gerçekleştirilen beş farklı saha çalışması ile elde edilen bu bulgular taziye evlerinin Ağrı'daki mekânsal görünümünü ortaya koymaktadır.

C. Ağrı'da taziye evlerinin mekânsal etki ve kullanımları.

Taziye evlerinin mekânsal görünümü kadar önemli bir diğer özellikleri de mekânsal etki ve kullanımları olarak belirtilebilir. Bu etkilerin tespit edilebilmesi için farklı yaş, meslek ve cinsiyet özelliklerine sahip 161 kişiye uygulanan anketler yardımıyla veri toplanmıştır. Araştırmanın bu aşamasında, yapılan saha anketleri çerçevesinde katılımcıların bireysel özelliklerini hedef alan 4 soru, taziye evlerindeki uygulamaları esas alan 8 soru ve 1 açık uçlu sorudan oluşan 13 soruluk anket formu ile veri toplanmıştır.

Anket uygulamalarına katılan kişilerin yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde 18 ile 65 yaş üzerinde bir dağılım olduğu görülmektedir (Tablo 3). Katılımcıların %60'a yakın bir bölümünü oluşturan 96 kişilik kısmı 18-30 yaş diliminde, %26,1'i (42 kişi) 31-49 yaş aralığında %10,6'sı (17 kişi) 50-64 yaş aralığında ve % 3,7'lik kısmı (6 kişi) ise 65 yaşın üzerindeki kişilerden oluşmaktadır (Tablo 3). Bu yaş dağılımına göre katılımcıların büyük bölümünü (%85,7) 18-50 yaş aralığında yer alan bir başka deyişle genç ve yetişkin kişiler oluşturmaktadır. Bu yoğunluğa rağmen 18 yaş üzerindeki hemen her yaş grubuna dair örneklerin de katılımcılar arasında bulunmasını katılımcıların farklı yaş gruplarına ait kişilerden oluştuğu biçiminde değerlendirmek mümkündür (Tablo 3). Katılımcıların cinsiyet dağılımında ise %61,5'lik kısmın (99 kişi) erkek, % 38,5'lik bölümün ise (62 kişi) kadın katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Bu oransal dağılımı ise erkeklerin oranı daha yoğun olmakla birlikte anket uygulamalarında her iki cinsiyete ait yeter düzeyde katılımcı bulunduğu ve dolayısıyla farklı cinsiyetlere yönelik değerlendirmelere de ulaşılabileceği şeklinde yorumlamak mümkündür (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların yaş ve cinsiyet gruplarına göre dağılımı.

Yaş Grubu	Sayı (f)	Yüzde (%)	Cinsiyet	Sayı (f)	Yüzde (%)
18-30	96	59,6	Erkek	99	61,5
31-49	42	26,1	Kadın	62	38,5
50-64	17	10,6	Toplam	161	100,0
65+	6	3,7			
Toplam	161	100,0			

Tablo 4'ün incelenmesi ile görüleceği üzere katılımcıların Ağrı şehrindeki yaşam sürelerine göre dağılımı oldukça ilginç bir yığılım göstermektedir. Katılımcılar arasındaki 15 kişi (%9,3) 5 yıldan kısa süredir Ağrı'da yaşamakta iken, 6 kişi (%3,7) 5 ile 10 yıl arasında ve 140 kişi ise (%87,0) 10 yıldan uzun süredir Ağrı'da yaşamaktadır (Tablo 4). Bir başka deyişle katılımcıların %90'ından fazlası (%90,7'yi oluşturan 146 kişi) 5 yıldan uzun süredir Ağrı'da yaşamaktadır (Tablo 4). Bu yığılımı, anket uygulamalarına katılan kişilerin büyük çoğunluğunun uzun süredir Ağrı'da yaşamaları sebebiyle şehirdeki taziye kültürü ve taziye evleri hakkında değerlendirme yapabilecek seviyede tecrübe ve bilgiye sahip oldukları şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Tablo 4. Katılımcıların Ağrı şehrinde yaşam sürelerine göre dağılımı.

Yaşam Süresi	Sayı (f)	Yüzde (%)
0-4 yıl	15	9,3
5-9 yıl	6	3,7
10+ yıl	140	87,0
Toplam	161	100,0

Katılımcıların bireysel özellikleri ile ilgili son soru ise yaşadıkları yerde taziye evi olup olmaması ile ilgili olmuştur (Tablo 5). Buna göre 161 katılımcının 152'sinin yani %94,4'lük kısmının yaşadığı yerde taziye evi bulunmakta ve sadece 9 kişinin (%5,6) yaşadığı yerde taziye evi bulunmamaktadır (Tablo 5). Bu durumu Tablo 4'te yer alan bilgilerle birlikte değerlendirdiğimizde katılımcıların büyük bölümünün uzun zamandır Ağrı'da yaşayan ve yaşadıkları yerde en az bir taziye evi bulunan kişiler olduğu görülmektedir. Bu da az önce belirtildiği üzere katılımcıların daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekleri öngörüsünü ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların yaşadıkları yerde taziye evi olup olmamasına göre dağılımı.

Taziye Evi	Sayı (f)	Yüzde (%)
Taziye evi olan	152	94,4
Taziye evi olmayan	9	5,6
Toplam	161	100,0

Tablo 6'nın incelenmesi ile görüleceği üzere katılımcıların taziye evlerine yönelik sorulara verdikleri cevaplarda oldukça önemli yığılım ve eğilimler görülmektedir. Bu konuya ilişkin olarak yöneltilen "Yaşadığınız yerdeki taziye evi kim(ler) tarafından yaptırıldı?" şeklindeki soruya katılımcıların % 37,3'lük kısmı (60 kişi) halkın ortak katılımı, %28'lik bölümü (45 kişi) hayırseverlerin katkıları, %26,0'lık kısmı (42 kişi) belediyeler ve %8,7'lik kısmı (14 kişi) ise diğer kaynaklar şeklinde cevaplar vermişlerdir (Tablo 6). Bu sonuç önceki başlıkta yer alan gözlem bulguları ile de örtüşmekte ve Ağrı şehrindeki taziye evlerinin çeşitli kamu kaynaklarının kullanımı, hayırseverlerin katkıları ya da halkın ortaklaşa katılımı ile yaptırılıp kullanıldıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Gerçekten de cevaplardaki benzer oransal dağılımı taziye evlerinin yapımındaki başlıca unsurların bunlar olduğu şeklinde yorumlamak yerinde olacaktır.

Katılımcılara yöneltilen “Yaşadığınız yerde taziye evlerinde cenaze sahipleri kaç gün süre ile taziye kabul ederler?” şeklindeki soruya ise 87 kişi (% 54,1) üç gün, 30 kişi (%18,6) beş gün, 26 kişi (%16,1) bir hafta ve 18 kişi ise (%11,2) diğer cevaplarını vermişlerdir (Tablo 6). Bu dağılımı ise taziyelerin üç günde yoğunlaşmakla beraber üç günden başlayarak bir haftaya kadar yayılabildiği şeklinde değerlendirmek mümkündür. “Yaşadığınız yerde taziye evleri sadece erkekler tarafından mı kullanılır?” sorusuna katılımcıların %90’dan fazlası (%90,6) evet, %7,5’lik kısmı ise hayır cevabını vermiştir. Katılımcıların 146’sının verdiği evet cevabını ise Ağrı şehrindeki taziye evlerinin çok büyük çoğunlukla erkek egemen mekânlar olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür (Tablo 6). Ağrı’daki yerleşik geleneklerin cenaze ve taziye esnasında kadınlarla erkeklerin aynı yerde bulunmasını engellemesi bu durum üzerinde etkili faktörlerden birisi olarak kabul edilebilir. Bu soruyla bağlantılı olarak yöneltilen “Yaşadığınız yerde kadınlar taziye görevini nerede yerine getirmektedirler?” sorusuna verilen cevapların %91,3’lük büyük bölümü (147 kişi) cenaze evinde, %2,5’i (4 kişi) başka bir taziye evinde %6,2’si (10 kişi) ise diğer seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır (Tablo 6). Bu sonuçları da kadınların büyük çoğunlukla taziye geleneğini cenaze evinde sürdürdükleri erkeklerin aksine taziye evlerine çok da fazla gidemedikleri şeklinde yorumlamak mümkündür.

Katılımcılara yöneltilen “Taziye evlerinde misafirlere neler ikram edilir?” sorusuna yönelik olarak verilen cevapların ise %68,3 oranında (110 kişi) çay ve yemek, %23,6 oranında (38 kişi) çay, yemek ve meşrubat, %5,6 oranında (9 kişi) çay ve %2,5 oranında (4 kişi) ise diğer seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 6). Saha gözlemleri ve görüşmeler yoluyla topladığımız verilerle de paralel olan bu sonuçlara göre şehirdeki taziye evlerinde cenaze sahipleri tarafından misafirlere çay, yemek ve ayran gibi çeşitli meşrubatlar servis edilmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların taziye evlerine yönelik sorulara verdikleri cevapların dağılımı.

Soru	Verilen cevaplar									
	Belediye		Hayırsever (ler)		Halkın ortak katılımı		Diğer		Toplam	
1.Yaşadığınız yerdeki taziye evi kim(ler) tarafından yapıldı?	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
		42	26,0	45	28,0	60	37,3	14	8,7	161
2. Yaşadığınız yerde taziye evlerinde cenaze sahipleri kaç gün süre ile taziye kabul ederler?	Üç gün		Beş gün		Bir hafta		Diğer		Toplam	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
	87	54,1	30	18,6	26	16,1	18	11,2	161	100,0
3. Yaşadığınız yerde taziye evleri sadece erkekler tarafından mı kullanılır?	Evet		Hayır		Diğer		Toplam			
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
	146	90,6	12	7,5	3	1,9	161	100,0		
4.Yaşadığınız yerde kadınlar taziye görevini nerede yerine getirmektedirler?	Cenaze evinde		Başka bir taziye evinde		Diğer		Toplam			
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
	147	91,3	4	2,5	10	6,2	161	100,0		

5. Taziye evlerinde misafirlere neler ikram edilir?	Çay		Çay/Yemek		Çay/ Yemek /Meşrubat		Diğer		Toplam	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
	9	5,6	110	68,3	38	23,6	4	2,5	161	100,0
6.Sizce taziye evleri önemli toplumsal ihtiyaçları karşılayan bir mekân mıdır?	Evet		Hayır		Kısmen		Toplam			
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)		
	137	85,1	4	2,5	20	12,4	161	100,0		
7.Taziye evleri olmadığında oturduğunuz evler gelen misafirleri ağırlayabilmek için yeterli olabilmekte midir?	Evet		Hayır		Kısmen		Toplam			
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)		
	20	12,4	88	54,7	53	32,9	161	100,0		
8. Geçici taziye çadırları taziye evi eksikliğini giderebilmekte midir?	Evet		Hayır		Kısmen		Toplam			
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)		
	39	24,2	29	18,0	93	57,8	161	100,0		

“Sizce taziye evleri önemli toplumsal ihtiyaçları karşılayan bir mekân mıdır?” sorusuna yönelik olarak katılımcıların % 85,1’lik büyük bölümü evet cevabı verirken, %2,5’lik küçük bir kısmı (4 kişi) hayır, %12,4’lük bölümü (20 kişi) ise kısmen cevabını vermiştir (Tablo 6). Verilen cevapların bu dağılımını, şehirdeki taziye evlerinin toplumsal ihtiyaçlara cevap veren önemli birer mekân olarak kabul edildikleri şeklinde yorumlamak mümkündür. Katılımcılara yöneltilen “Taziye evleri olmadığında oturduğunuz evler gelen misafirleri ağırlayabilmek için yeterli olabilmekte midir?” sorusuna yönelik olarak 88 kişi (%54,7) hayır, 20 kişi (%12,4) evet cevabı verirken 53 kişi ise (%32,9) kısmen cevabını vermiştir (Tablo 6). Bu cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla katılımcıların yarısından fazlasının evleri, taziyeler esnasında görülen kalabalık misafirleri ağırlayabilecek büyüklükte değildir. Bu soruya evet cevabı verebilenlerin sadece %12,5’de kalması da taziye evlerine olan ihtiyacın bir diğer göstergesi olarak kabul edilebilir. “Geçici taziye çadırları taziye evi eksikliğini giderebilmekte midir?” şeklinde yöneltilen soruya ise %57,8 oranında (93 kişi) kısmen, %24,2 oranında (39 kişi) evet ve %18,0 oranında da (29 kişi) hayır cevabı verildiği görülmektedir (Tablo 6). Bu soruda kısmen cevabında görülen yığılımı, Ağrı şehrinde yoğun kış şartları nedeniyle taziye çadırı uygulamalarına pek rastlanılmaması ile açıklamak yerinde olacaktır.

Anket uygulamalarının sonunda bir açık uçlu soru yardımıyla katılımcıların taziye evlerinde gördükleri eksik veya sorunları belirtmeleri istenmiş ve bu yolla konu hakkındaki fikirlerinin tespit edilebilmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların %70’e yakını (%68,3’ünü oluşturan 110 kişi) taziye evlerinde eksik veya sorunlar görüldüğünü belirterek konu hakkında çeşitli görüş ve önerilerde bulunmuş, % 9,9’u (16 kişi) herhangi bir sorun veya eksik görmediğini belirtmiş ve %21,8’i ise (35 kişi) bu soruya cevap vermemiştir (Tablo 7). Katılımcıların büyük bölümünün taziye evlerinde eksik veya sorunlar olduğu yönünde görüş belirtmesini büyük oranda konuya gösterilen toplumsal duyarlılık ile ilişkilendirmek mümkündür.

Tablo 7. Katılımcıların taziye evlerinde sorun olup olmamasına yönelik görüşleri.

Katılımcı görüşleri	Sayı (f)	Yüzde (%)
Sorun olduğunu düşünenler	110	68,3
Sorun olmadığını düşünenler	16	9,9
Cevap vermeyenler	35	21,8
Toplam	161	100,0

Tablo 8'in incelenmesi ile görüleceği üzere katılımcıların taziye evlerinde gördükleri sorunlara yönelik görüşleri 14 farklı kategoride toplanmıştır. Söz konusu kategorilerin altısı 110 kişiden alınan 162 görüşün neredeyse %75'ten fazlasını (%75,3) oluşturmaktadır (Tablo 8). Bu kategorilerden "Taziye evlerinin küçük veya yetersiz olması" 27 kişi (%16,7), "Kadınlara ait bir bölümün olmaması" 26 kişi (%16,1), "Isınma ile ilgili problemlerin olması" 20 kişi (%12,3), "Temizlik ve hijyen eksikliklerinin olması" 18 kişi (%11,1), "Taziye evlerindeki araç-gereçlerin yetersiz olması" 17 kişi (%10,5) ve "Taziye evi sayısının yetersiz olması" ise 14 kişi (%8,6) tarafından belirtilmişlerdir. Bu altı kategoride toplanan görüşlerin tüm katılımcı görüşlerinin %75,3'lük kısmını oluşturması bu kategoriler altında belirtilen ifadelerin konu hakkındaki en önemli sorunlar olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu kategorilerin dışında "Su ve elektrik problemi olması" 9 kişi (%5,6) tarafından, "Taziye evleri ile ilgilenen kişilerin olmaması" 6 kişi tarafından (%3,7), "İnsanların taziye evlerine yeterli yardımı yapmaması" 5 kişi tarafından (%3,1) ve "Taziye evlerinin maddi kaynaklarının yetersiz olması" ise yine 5 kişi tarafından (%3,1) belirtilmiştir. Bu kategoriler altında belirtilen görüşlerin dışında "Park yerlerinin yetersiz olması" 4 kişi (%2,5), "Taziye evlerinin bilinçsiz kullanılması" 3 kişi (%1,8), "Tuvalet ve abdesthane olmaması" 3 kişi (%1,8) tarafından belirtilmiş ve beş kişi ise (%3,1) "Diğer sorunlar" başlığı altında farklı görüşler beyan etmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Katılımcıların taziye evlerinde gördükleri sorunlara yönelik görüşleri.

Görüşler	Sayı (f)	Yüzde (%)	Görüşler	Sayı (f)	Yüzde (%)
Taziye evlerinin küçük veya yetersiz olması	27	16,7	İnsanların taziye evlerine yeterli yardımı yapmaması	5	3,1
Kadınlara ait bir bölümün olmaması	26	16,1	Taziye evlerinin maddi kaynaklarının yetersiz olması	5	3,1
Isınma ile ilgili problemlerin olması	20	12,3	Park yerlerinin yetersiz olması	4	2,5
Temizlik ve hijyen eksikliklerinin olması	18	11,1	Taziye evlerinin bilinçsiz kullanılması	3	1,8
Taziye evlerindeki araç-gereçlerin yetersiz olması	17	10,5	Tuvalet ve abdesthane olmaması	3	1,8

Taziye evi sayısının yetersiz olması	14	8,6	Diğer sorunlar	5	3,1
Su ve elektrik problemi olması	9	5,6	Toplam	162	100,0
Taziye evleri ile ilgilenen kişilerin olmaması	6	3,7			

Katılımcıların farklı kategoriler altında belirttikleri görüşlerin çeşitlilik göstermesi konu hakkındaki toplumsal duyarlılığa işaret ederken aynı zamanda taziye evleri ile ilgili beklentilerin çeşitliliğine de vurgu yapmaktadır. Bu durumu da taziye evlerinin son derece önemli ve yaygın bir geleneğin sürdürüldüğü mekânlar olmasından kaynaklandığını ifade etmek yerinde olacaktır. Söz konusu kategorilere ait görüşlere ilişkin bazı örnekleri incelemenin konu hakkındaki çerçeveyi daha net belirleyebilmek açısından son derece faydalı olacağı şüphesizdir. Bu nedenle katılımcıların taziye evlerinde gördükleri sorunlara ilişkin olarak belirttikleri görüşlerin bir kısmı katılımcı kodlarıyla birlikte aşağıda belirtilmiştir:

“Bence en önemli sorun bayanların cenaze sahibinin evinde ağırlanması çünkü yeterli alan bulunamıyor evlerimizde bu yüzden bayanlara da taziye evi yapılmalıdır.” (6 kodlu katılımcı).

“Kullandığımız taziye evlerinin eksikleri yakacak eksikleri ve kışın suyun donması.” (16 kodlu katılımcı).

“İnsanların taziye evlerine gereken destek ve yardımı vermemeleri.” (28 kodlu katılımcı).

“Hijyen eksiklikleri ve taziye eviyle ilgilenen belirli bir kişinin olmaması.” (29 kodlu katılımcı).

“Cenaze sahiplerinin mağdur olmaması için taziye evleri çoğaltılmalı.” (36 kodlu katılımcı).

“Kadınların da kullanabileceği bölümleri olursa daha iyi olur.” (38 kodlu katılımcı).

“Kadınları hiçe sayan taziye evleri erkeklerin uğrak yeri olmaktan öteye gidememektedir.” (39 kodlu katılımcı).

“Komşulardan sandalye alıyorlar.” (45 kodlu katılımcı).

“Küçük olması, bayanlar için herhangi bir yer olmaması.” (52 kodlu katılımcı).

“Masa, sandalye eksikliği ve ısınma sorunu.” (68 kodlu katılımcı).

“Cenaze kalabalıkta yetersiz kalabiliyor taziye evleri, alternatif olarak başka yerler ayarlanabilir.” (75 kodlu katılımcı).

“Ağrı özellikle kış aylarında fazlasıyla soğuk olduğu için ısı problemi vardır taziye evlerinin.” (76 kodlu katılımcı).

“Kışın ısınma sorunları yaşanması, hijyen eksikliği.” (78 kodlu katılımcı).

“Taziye sırasında çıkan masrafların gelene dağıtılması ve bu yüzden para toplama işinin aksamaması.” (79 kodlu katılımcı).

“Taziye evlerimizin yeterince geniş olmaması en önemli sorunlarımızdan biridir. Taziye evlerimizin biraz daha geniş yapılması tüm halkımız için çok iyi olacağını düşünüyorum.” (85 kodlu katılımcı).

“En önemli eksik su kesintisidir. Taziye evlerinde sular devamlı akmamaktadır. Bu da en önemli sorunumuzdur.” (86 kodlu katılımcı).

“Taziye evlerinde sadece erkekler için yapılması büyük bir eksiklik, aynı şeyin bayanlar için yapılması büyük bir eksikliğin ortadan kalkması demektir.” (88 kodlu katılımcı).

“Taziye evlerinin çok küçük olması.” (89 kodlu katılımcı).

“En önemli sorun mahalle halkının taziye evlerine gereken yardım ve desteği vermemeleridir.” (91 kodlu katılımcı).

“Kullanılan taziye evinin en önemli sorunu hijyensiz bir ortamının olmasıdır.” (92 kodlu katılımcı).

“Taziye evindeki çay ocağının küçük olması.” (95 kodlu katılımcı).

“Bence bazı taziye evlerinde yemek yapmak için mutfak gerekli ve bazı yerlerde kış aylarında kaloriferleri yakacak gerekli malzemeler yok. Bunları bir hayırseverin ya da belediyenin üstlenmesi gerekir.” (103 kodlu katılımcı).

“Taziye evlerinin çoğaltılması ve cenaze sahiplerinin durumuna göre yardım edilmeli.” (104 kodlu katılımcı).

“Aynı alanda olmasa da daha yakın bir alanda kadınlar içinde bir taziye evinin olması gerekmektedir. Olmaması önemli bir sorundur.” (105 kodlu katılımcı).

“Bayanların kullanabileceği şekilde de yapılabilir bence.” (110 kodlu katılımcı).

“Çok küçük yapılarda inşa edilmiş ve bayanlar için ayrı bölümler yok.” (117 kodlu katılımcı).

“Kışın ısınma problemleri olması ve bir mahallede birden fazla cenaze olduğunda uzak bir mahallede taziye evine yönelmek durumunda kalma.” (119 kodlu katılımcı).

“Sorun taziye evlerinde çalışan olmaması.” (128 kodlu katılımcı).

“Sorun taziye evlerinin bazı cenaze evlerine uzak olması.” (132 kodlu katılımcı).

“Bazı taziye evlerinin gelen misafirlere yetmeyecek kadar küçük olması.” (134 kodlu katılımcı).

Yukarıda aktarılan örnek görüşlerden de anlaşılacağı üzere katılımcılar taziye evlerindeki sorunlara yönelik olarak oldukça geniş bir perspektif çizmektedirler. Bu durum hem görüş hem de beklenti çeşitliliğini vurgulamakta ve Ağrı şehrindeki köklü bir kültürün yansıdığı mekânlar olarak taziye evlerinin toplumsal öneminin altını çizmektedir. Başka bir deyişle katılımcıların farklı anket sorularına verdikleri cevaplar ve konu hakkındaki görüşleri doğrultusunda, taziye evlerinin şehirde oldukça önemli bir mekânsal etkiye sahip olduğunu ve yoğun şekilde kullanıldığını ifade etmek mümkündür.

IV. Sonuç ve Değerlendirme

Ağrı şehrinde yer alan taziye evlerinin kültürel coğrafya açısından değerlendirilmeye çalışıldığı bu araştırmadan elde edilen sonuçları ve bu sonuçlara dayalı olarak geliştirilen değerlendirmeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Ağrı, toplumsal ilişkilerin oldukça sıkı olduğu ve geleneksel kültürün büyük ölçüde korunduğu bir şehir olarak dikkat çeker. Günümüzde şehirde yer alan taziye evleri, henüz yaşatılan ve titizlikle korunan taziye geleneğinin bir uzantısı ve yerleşik kültürün önemli bir parçası olarak kabul edilebilirler. Bu çalışma kapsamında yapılan saha araştırmaları ile şehirde yoğun olarak kullanılan 24 adet taziye evi incelenmiştir. İncelenen taziye evlerinin bazı önemli mekânsal özellikleri şu şekilde sıralanabilirler:

Taziye evlerinin şehirdeki dağılımında belirli merkezlerdeki yığılımlardan ve kümelenmelerden ziyade genel bir yayılış ve dağılıma dikkat çekmektedir. Fatih ve Leylak Pınar mahallelerinde üçer tane olmakla beraber incelenen 24 taziye evinin 14 mahalleye birer ikişer dağıldığı görülmektedir. Bu durum esasında taziye evlerinin toplumun her kesimi için temel bir ihtiyaç olmasından kaynaklanmaktadır. Şehirdeki taziye evleri çoğunlukla toplu ibadethanelerin (Camilerin) veya Kur'an kurslarının yanında veya yakınında yer almaktadır. Bu durum da toplumsal ihtiyaçların oluşturduğu birer mekân olduklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Taziye evlerinin bir kısmının hayırseverlerin yardımları ya da ortak katılımları ile ya da belediye bütçelerinden ayrılan kaynaklarla hizmete alındığı gözlenmiştir. Ancak şehirdeki pek çok taziye evi dinî alanların (Cami- Kur'an kursu vb.) toplum yararına kullanılması ile oluşturulmuşlardır.

Belediye tarafından beledi hizmetler kapsamında yaptırılan ya da diğer kamu kurumları tarafından ayrılan alanlarda hizmet veren taziye evlerinin tamamı vatandaşın geleneklere uygun şekilde kullanımına açık durumdadır. Şehirde incelenen taziye evleri, kare ya da dikdörtgen plânlı olup genellikle 80-100 kişi kapasiteli olarak yapılmışlardır. Pek çok taziye evi, sandalye, masa ve sobanın yer aldığı genişçe bir oturma alanı ile nispeten daha küçük ancak fonksiyonel bir mutfak bölümünden oluşmaktadır. Sıcak ya da soğuk içeceklerin ve yiyeceklerin servis edildiği mutfak bölümlerinin bazılarında çay kazanlarının yanı sıra küçük buzdolapları ve çeşitli mutfak gereçleri de yer almaktadır. Taziye evinin büyüklüğüne göre değişmekle beraber daha çok misafirin ağırlanabilmesi amacıyla çok sayıda sandalye ve masanın geniş oturma alanlarında tutulması da bir diğer ortak mekânsal özellik olarak dikkat çekmektedir.

Saha çalışmaları ve gözlemler dışında, yapılan saha anketleri yoluyla çeşitli veriler elde edilmiş ve böylelikle şehirdeki taziye evlerinin mekânsal etki ve kullanımları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların anket sorularına verdikleri cevaplarda belirli yığılımlar ve sorunlar tespit edilmiştir. Buna göre taziye evleri, katılımcıların büyük kısmı tarafından önemli toplumsal ihtiyaçları karşılayan bir mekân olarak görülmekte, büyük çoğunlukla sadece erkekler tarafından kullanılmakta ve taziyeler esnasında en az üç gün boyunca misafirlere çay, yemek ve meşrubat ikramı yapılmaktadır. Taziye evlerinin belediyeler, hayırseverler ya da halkın ortak katılımı ile hizmete alındıkları,

kadınların büyük çoğunlukla cenaze evinde taziyeleri kabul ettikleri ve katılımcıların çoğunluğunun evlerinin taziye için gelecek misafirleri ağırlayacak büyüklükte olmadığı belirtilmiştir. İlgili bölümde ayrıntılı olarak incelenen bu sonuçların, genel olarak taziye evlerinin Ağrı halkı ve şehri için önemini vurguladığını ifade etmek yerinde olacaktır.

Anketlerden elde edilen bulgular arasında taziye evlerine yönelik çeşitli sorunlar da belirtilmiştir. Taziye evi sayısının yetersizliği, kadınlar için ayrılmış alanların olmayışı, kışlık yakacak ve mutfak gereçleri eksikliği gibi çeşitli sorunların varlığına da işaret edilmiştir. Katılımcıların belirttiği sorunların bir kısmı için çeşitli öneriler getirilmesi de mümkün görünmektedir. Yeni taziye evleri için özellikle taziye evi bulunmayan mahallelerin tercih edilmesi, kadınlar için taziye evlerinde bölümler oluşturulması ya da taziye çadırlarının da fonksiyonel olarak kullanılması sağlanabilir. Apartman veya site ortak alanlarında oluşturulan ve sayılarının zamanla artacağını öngördüğümüz taziye evlerinde farklı blokların altındaki ortak kullanım alanlarının kadınlara ayrılması gibi tedbirler düşünülmesi mümkün görünmektedir. Kışlık yakacak sorununun çözülebilmesi ya da eksik araç gereçlerin alınabilmesi hatta sürekli taziye evlerinde cenaze işleriyle ilgilecek kadroların oluşturulabilmesi için Valilik veya Belediye nezdinde adımlar atılması mümkün görünmektedir. Ülkemizin pek çok şehrinde beledi hizmetler sınıfındaki cenaze işlerinin Ağrı'da taziye evlerinin eksiklerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve hayırseverlerin de bu hizmetlerin yürütülmesine katkı sağlaması plânlanabilir. Taziye evlerinde verilen yemek ve ikramlar ise ortaya çıkan maddi külfet nedeniyle bir başka soruna işaret etmektedirler. Sadece Ağrı'da değil Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimiz başta olmak üzere ülke genelinde görülen bu sorun Diyanet İşleri Başkanlığının da dikkatini çekmiş ve 5 Ekim 2018 tarihli Cuma hutbesi bu konuya ayrılmıştır. Cenaze Âdâbı başlıklı hutbe metninde cenaze sahiplerinin taziye için gelen misafirlere yemek vermesinin dinimizce uygun olmadığı, tam aksine cenaze sahipleri için eş, dost ve akrabaların yemek hazırlamalarının ise sünnet olduğu vurgulanmıştır (Url-4). Özellikle dar gelirli ailelerin taziyelerinde yaşanan maddi sorunların çözülebilmesi ve genel olarak taziye gelenekleri içinde cenaze sahiplerini zorlayan unsurların ortadan kaldırılabilmesi yine ancak toplumsal dayanışma ile mümkün olabilecektir. Valilik nezdinde oluşturulabilecek geniş katılımlı kurullar vasıtasıyla bu geleneklerin değiştirilmesi düşünülebilir. Nitekim ulusal basına bu yönde haberler yansımakta ve ülkemizin farklı yerlerinde bu tür uygulamalar yapıldığı görülmektedir (Url-5). Benzer şekilde kurullar yardımıyla Ağrı şehrindeki taziye evlerinde de görülen bu sorunların çözümüne yönelik birtakım tedbirler alınması mümkün olabilecektir.

Taziye evleri, saydığımız bu özellikleri ile köklü ve yaygın bir kültürün yansımasıdır. Bu nedenle taziye kültürünün mekânsal yansımaları olarak adlandırdığımız taziye evleri, ayrıntılı ve kapsamlı kültürel coğrafya çalışmalarına konu olabilecek özel mekânlardır. Görüldüğü üzere Ağrı taziye evleri, geleneksel taziye kültürünün ve taziye evlerinin karakteristik örneklerinden birisini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, çalışmanın girişinde de belirtildiği üzere, geleneksel yapısını koruyan ve toplumsal ilişkilerin oldukça sıkı olduğu bir şehir olan Ağrı'da daha uzun yıllar taziye

kültürünün devam edeceği ve taziye evlerinin önemini koruyacağı öngörülebilir. Bu öngörüden hareketle, çalışma ile ortaya konulan mekânsal özelliklerin toplumsal karşılıklarını ortaya çıkarabilmek için konu hakkında yapılacak araştırmaların derinleştirilmesinin de yerinde olacağını ifade etmek mümkündür.

Kaynaklar

- Arı, Y. (2005). "Amerikan Kültürel Coğrafyasında Peyzaj Kavramı". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13, 311-339.
- Büyükköztürk, Ş. (2004). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, A. (2018). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Coşkun, O. (2015). "An Example to the Spatial Reflections of Cultural Elements: Condolence Houses in Erzurum" [Özet Bildiri]. Association of American Geographers Annual Meeting 2015, (21-25 March 2015), Chicago: USA.
- Creswell, J.W. (2017). *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*. (Çeviri Ed: Mustafa Sözbilir), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, H. (2011). "Anlamı, Tanımı, Konusu ve Felsefesi Bakımından Coğrafya İlmi Hakkında Bazı Düşünceler". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25, 1-43.
- Doğanay, H. (2014). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. (6. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Halaçoğlu, Y. (1988). "Ağrı". *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (I, 479-481), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi.
- Kaya, F. (2011). "Ağrı Kent Profiline Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla KentSEL Yoksulluk". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 219-242.
- Kayserili, A. (2010). "Carl Ortwin Sauer ve Kültürel Coğrafya". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24, 177-190.
- Kayserili, A. (2015). *Erzurum Şehrindeki Mezar Taşlarının Kültürel Coğrafya Bakış Açısıyla İncelenmesi*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Knox, P.L. and Marston S.A. (2013). *Human Geography: Places and Regions in Global Context*. (6th ed.), Boston: Pearson Education.
- McEwan, C. (2005). "Geography, Culture and Global Change". Peter Daniels et al. (Ed.), *An Introduction to Human Geography: Issues for the 21st Century* (265-283). (2th ed.), Harlow: Pearson Education.
- Rubenstein, J.M. (2014). *The Cultural Landscape*. (11th ed.), Boston: Pearson Education.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2011). *Beşeri Coğrafya. İnsan. Kültür. Mekân*. (12. Baskı), İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Zelinsky, W. (2001). "The Uniqueness of the American Religious Landscape". *Geographical Review*, 91 (3), 565-585.
- Zelinsky, W. (2007). "The Gravestone Index: Tracking Personal Religiosity across Nations, Regions, and Periods". *Geographical Review*, 97 (4), 441-466.

İnternet kaynakları

- Url-1: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi: 21.07.2019)
Url-2: https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2019)
Url-3: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi:21.07.2019)
Url-4: <https://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/HutbelerListesi/Cenaze%20%C3%82d%C3%A2b%C4%B1-Ahret%20Yolcusuna%20Son%20Vazifeler.pdf> (Erişim Tarihi: 28.07.2019)
Url-5: <https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/07/28/guneydoguda-taziye-yemegi-kaldiriliyor> (Erişim Tarihi:28.07.2019)